

«Кыталык – Саха норуотун ытык кэтөрө»

Сыала-соруга:

- Саха норуотун өйүгэр-санаатыгар кыталык оруолун үөрэтии;
- Кыталык – Саха Сириг харыстанар кэтөрө буоларын кылаас оболоругар өйдөтүү;
- Кыталыгы харыстааһыңа кылаас таһынаабы үлэлэри тэрийии.

Үлэ то5оостоо5о:

- Билиңци кэмңэ Саха Сириҥ территориятыгар 400 эрэ кэриңэ көтөр хаалбыт. Хас биирдии саха о5ото, киһитэ, норуота Кыһыл кинигэ5э киирбит көтөргө – кыталыкка харыстабыллаахтык сыһыаннаһахтаах.

Саҥа сүүрээн:

- Биһиги кылааспыт оболоругар кыталык туһунан киэң өйдөбүлү биллэриин, өбүгэлэрбит үгэстэринэн кинилэргэ харыстабыллаахтык сыһыаннаһаһыны иитии.

Саба**5**алаан көрөөнүн күүтүүлэр түмүгэ:

- Билиңци кэм оболоро кыталык туһунан өйдөбуллэрэ олох намыһах, ол эбэтэр кинигэ, сурунаал аахпаттар, телевизорга мультитары, киинэлэри эрэ көрөллөр, компьютер ооньутун ооньуулар.
- Обону аһыныгас, харыстабыллаах буоларга иити – кэрэ эйгэбэ иитииттэн, ол эбэтэр, кыраһыабай кыталыгы харыстааһынтан сабаланаар.

Кыталык – Стерх - **Grus leucogeranus** (лат.)

- Кыталык өңө-дьүһүнэ: уһуна 120 см, ыйааһына 8 кг тиййэр, дьүһүнэ үрүң, төбөтө, атаба кыһыл өңнөөх.
- Кыталык кыстыыр сирдэрэ: Кытай, Индия, Афганистан, Иран
- Уйаланар, төрүүр-ууһуур сирдэрэ – Саха сириг бадарааннаах, куталаах күөл, өрүс кытыллара, туундара.

Кыталык Саха Сиригэр уйаланар сирдэрэ

Яна

Амма

Лена

Халыма

Алдан

Индигир

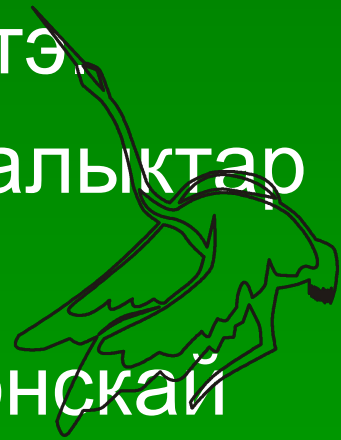
Кыталык – саха норуотун кутугар - сүрүгэр.

- Биһиги сахалар кыталыгы кыраһыабай кыыс уобараһыгар, олох салбанан баран иһитигэр, дьолго-соргуга тэңнибит уонна сүгүрүйэбит, үрдүк айыылары кытта тэңнэ тутабыт.
- Олоҕхоҕо хоһуйаллар, ырыа-хоһоон айаллар.
- Ким да бултаспат, кинилэр сылдыар сирдэрин сокуонунан харыстыыллар, заповедник оңороллор.
- Кыталыгы өлөрбүт киһи - кылгас үйэлээх, онтон кини үңкүүтүн көрбүт киһи – дьоллоох, уһун үйэлээх буолар.

Иван Ионович Дьячковской - Кыталык Уйбаан

- Амма улууһугар Чакыр нэһилиэгэр кулун тутар 14 күнүгэр 1953 с. төрөөбүтэ.
- Уон саастааҕар аан бастаан кыталыктар үңкүүлэрин көрбүтэ.
- Спордунан дьарыктанан марафонскай сүүрүүгэ, саанан ытыыга, ориентированиеҕа чемпион аатын ыларга ситиспитэ.
- Олоһун кыталыктары харыстааһыңа анаабыта.

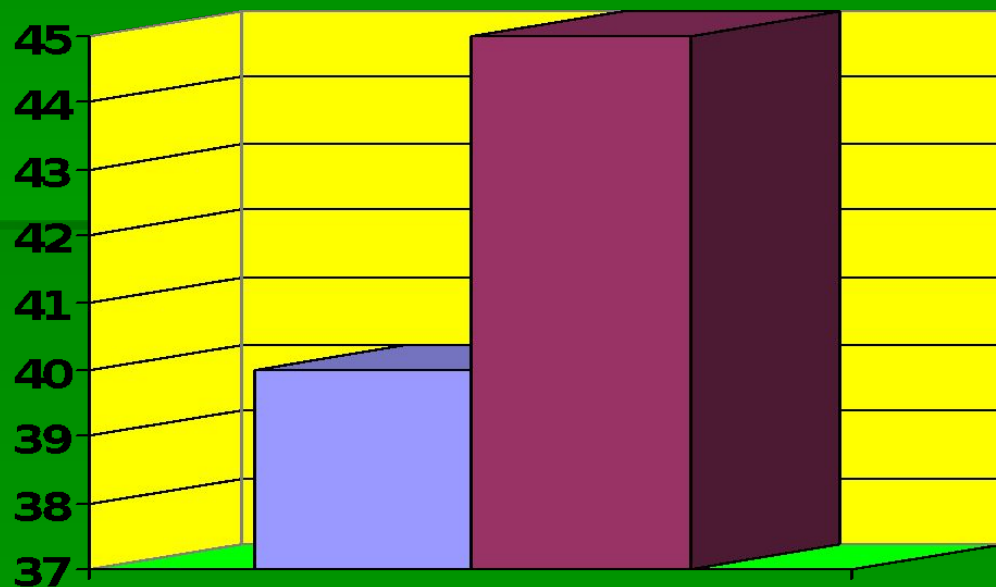

Чинчийэр үлэ былаана:

- Оболорго анкета толотторуута
- Литератураны ырытыы
- Түмүктээһин, анализтааһын
- Араас үлэни тэрийии

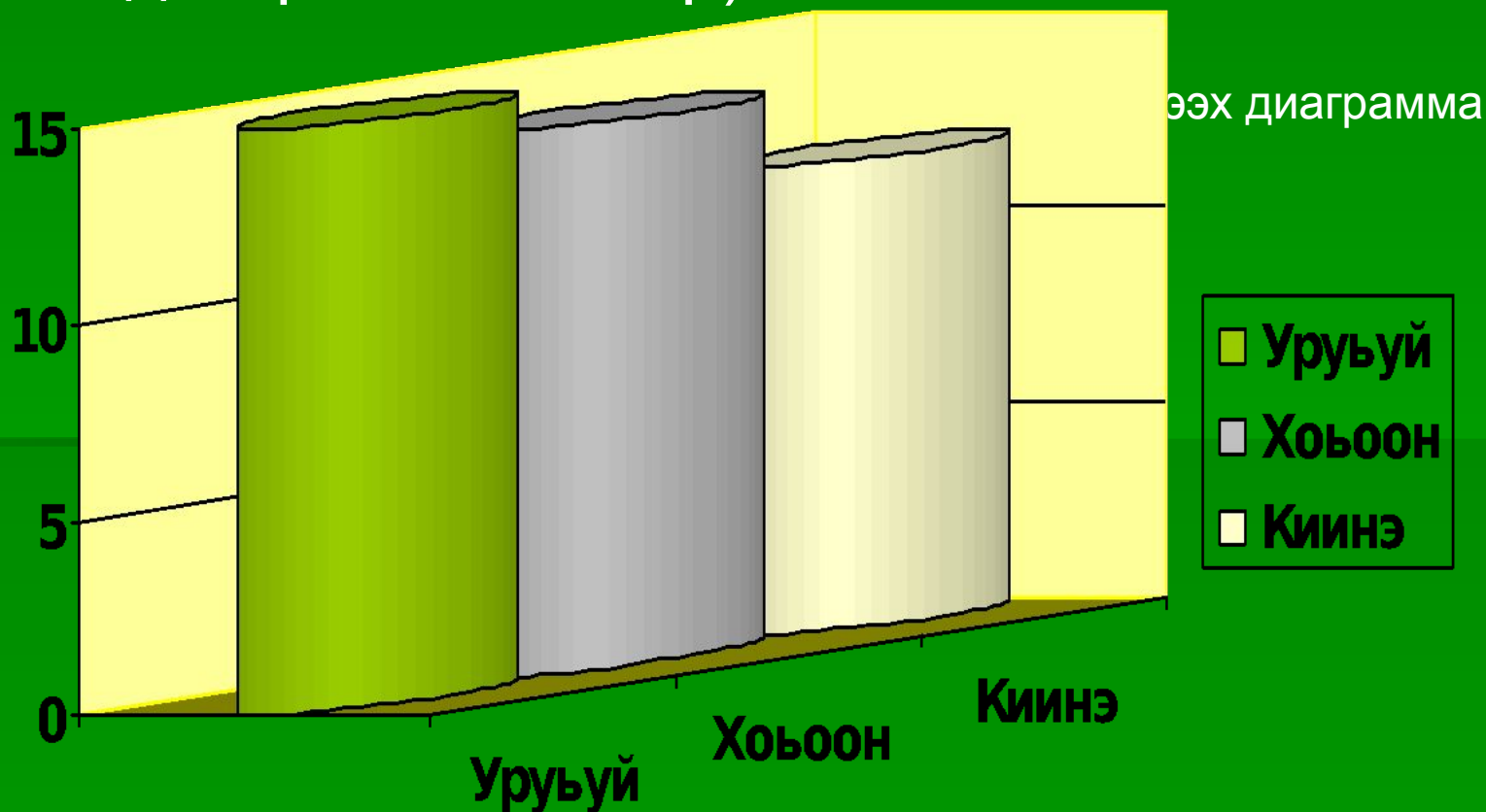
- О5олор кыталык Кыһыл кинигэ5э киирбит а5ыйах ахсааннаах кетер буоларын үксүлэрэ билэллэр эбит (54%). Кыһыл Кинигэ5э а5ыйа5ын иһин киирбит диэччилэр – 90%. Саха киһитэ то5о кыталыгы ытыктыырый, харыстыырый диэн ыйытыкка кыраһыабайдарын иһин – 40%, элбэтээри – 45%.

■ №1-дээх диаграмма

■ Кыраһыабай
■ Элбэтээри

- Кыталыгы харыстааһыңа туох үлэни тэрийиэххэ сөбүй диэн ыйытыкка кыталык туһунан уруһуй конкурса – 15%, хоһоон күрэһэ – 14%, киинэ көрдөрүүтэ – 12%. (№2-дээх диаграмманы көр).

Ыытыллар тэрээһиннэр торумнара.

№	Тэрээһин аата	Сыала-соруга	Эппит-тээх
1	Анкета толоруута	Кыталык туһунан оболор төһө билэллэрин быһаарыы	Оболор
2	Кыталык туһунан бэсиэдэ	Кыталык туһунан өйдөбүлү үөскэтии	Кыл. салай.
3	Кыталык Уйбаан киинэтин көрдөрүү	Кыталыгы харыстааһыңца ыытыллар үлэлэри билиһиннэрии	Кыл. Салай., Тороппүттэр
4	Дьиэ кэргэнинэн уруһуй конкурса	Кыталыгы таптыырга, харыстыырга угуйуу, кэрэбэ иитии	Төрөппүттэр Оболор
5	Айан суруйуу, хоһоон күрэбэ		